

ÚLOHA MĚSTA DOBRUŠKY V SELSKÉM POVSTÁNÍ ROKU 1628

Jednou z nejvýznamnějších událostí v dějinách podorlické oblasti je bezesporu velké selské povstání roku 1628. Tato mohutná akce lidového hnutí odporu se liší od předchozích poddanských bouří nebývalým masovým rozsahem a poměrně dokonale promyšlenou organizovaností, jejímž důkazem je mj. i snaha povstalců získat spojení okolních měst, z nichž zejména Dobruška sehrála zvláště významnou úlohu.

Problematikou tohoto selského povstání v Podorlicku se již zabývala řada autorů. Ale naprostá většina z nich se však o účasti Dobrušky nezmiňuje vůbec, nebo jen velmi stručně. Úlohou města Dobrušky v tomto povstání se žádný autor doposud speciálně nezabýval.

Období po Bílé hoře až do zrušení nevolnictví roku 1781 bylo skutečným temnem našich národních dějin. Se ztrátou národní a státní samostatnosti se pojil nesnesitelný útlak a vykořisťování poddaného lidu a ubíjení a vyhazování všeho pokrokového, co mohlo alespoň částečně připomínat doby „ohavné rebelie“ a ještě světlejší husitskou tradici. Co nepobrala ve třicetileté válce drancující vojska obou táborů, to pomoci teroru zabavila vrchnost na úhradu dlužných poddanských poplatků.

Když potom vítězná feudálně-katolická reakce pomocí dragonád a náboženských misí začala provádět násilnou protireformaci země se snahou vyplnit všechny nebezpečné pokrokové tradice, byla míra trpělivosti poddaných dovršena.

Ačkoliv všechny selské bouře v severovýchodních Čechách mají na první pohled silný náboženský charakter, jejich základní a nejdůležitější příčinou bylo až do nemožnosti vybičované zbídačení poddaného lidu feudály. Ovšem vlastní náboženská otázka a zejména tradice náboženské svobody sehrála zvláště velikou roli.

Po celý středověk totiž, až do doby velkých francouzských předrevolučních myslitelů, měla církev absolutní ideologický monopol. Tehdejší člověk, lhostejno zda feudál či poddaný, nedovedl myslet jinak, než nábožensky. Bible mu byla programem, kodexem a kritériem, dle něhož měřil všechny normy života. Zatímco náboženské představy většiny feudálů zpravidla nepřekročily názor „každá duše vrchnosti poddána buď“, poddaní zase ve

svém výkladu Bible nacházeli na jejich stránkách morální posilu i oporu ve svých právech proti utlačovatelům.

Přijímání „pod obojí“ také příliš nebezpečně připomínalo poddaným slavnou tradici jejich předků, kdy „boží bojovníci“ pod znamením kalicha byli alespoň na čas pány své země. Jak silně byla husitská tradice živá, dokazuje skutečnost, že při povstání roku 1628 sedlák Šilhavý symbolicky představoval Jana Žižku.

Období let 1620—1781 je v našich dějinách označováno za období tzv. vítězství druhého nevolnictví. Za feudalismu měla výsadní právo na veškerou půdu v zemi feudální vrchnost — ať světská či církevní, z čehož potom pramenila její ekonomická a politická moc. Ale hospodářským základem celého tohoto řádu bylo drobné rolnické hospodářství. Poddaný za to, že dostal část půdy do užívání, musel na feudálově statku odpracovat určitý počet dní a platit různé předepsané platy a dávky.

První podněty k zavedení poddanství lze sledovat od doby Karla IV., kdy zřízením tzv. patrimoniálních soudů byl poddaný bezprostředně podřízen soudní pravomoci feudálově. Tento vývoj vrcholí 14. března 1487, kdy usnesením zemského sněmu bylo poddanství uzákoněno a lidu zakázáno volně stěhování z panství na panství. Feudálům pak toto sněmovní usnesení zakazovalo ujmát se cizích poddaných.

Při eventualitych prodejších feudálních statků byli společně s půdou prodáváni i poddaní. Počet prodaných nevolníků byl vždy uveden v tržové smlouvě.¹⁾

S růstem potřeb domácího trhu úměrně rostlo i podnikání feudálů ve vlastní režii. Od poddaných byly mimoekonomickým přinucením, tj. násilím, vyžadovány stále vyšší povinnosti, které byly později zaznamenány v urbářích a registrech.

Kupříkladu na opočenském panství Trčků byl takovýto urbář, obsahující veškeré poddanské povinnosti, sepsán roku 1547.²⁾ Platy, jimiž byl poddaný vrchnosti povinen, se dělily na trvalé (pololetní poplatky obvykle o sv. Jiří 24. dubna a sv. Havlu 16. října), a běžné, což byly poplatky z živností a řemesel, mlýnů, hospod a dědictví s dalšími povinnostmi naturálních dávek. Nejtiživější poddanskou povinností byla však robota, která v pobělohorské době dosáhla oblundných rozměrů; na některých panstvích až pěti dnů v týdnu.

Robotou byl povinen každý poddaný od 13 let svého věku, přičemž mládež měla být používána k lehčím pracem. Muži robotovali od 18 do 55 let, ženy od 17 do 50 let. Výše i kvalita robotních povinností, robota pěší i potažní, byla závislá na výměře poddanského statku. Navíc musela být potažní robota vykonávána vlastním potahem a povozem či ořebným nářadím. Rovněž k vybývání pěší roboty bylo třeba vlastního nářadí.

Nejmocnějším feudálem severovýchodních Čech byl rytířský a od roku 1652 panský rod Trčků z Lípy, který zdařilým podnikáním ve vlastní režii a později skupováním pobělohorských konfiskátů se vyšíhl mezi nejmocnější pozemkové magnáty země. Toto severovýchodní trčkovské domínium tvořila panství Opočno, Nové Město n. Met., Náchod a Smiřice spolu se statky Adršpach, Černkovic, Doubravice n. Úpou, Dubenec, Miskolesy a Žac. lírov.³⁾ Trčkové kromě přikupování konfiskátů a pozemků zpauperizované šlechty zabírali půdu dosud nikým neobdělávanou nebo opuštěnou a zvyšovali výnos svých statků vlastním hospodařením ve velkém. Zakládali nové dvory a rybníky, pokračovali v kolonizaci Orlických hor, rozšířili chov ovcí, podporovali rozvoj skláren, železných hutí a hamrů.⁴⁾ Navíc podnikali nákladné stavby a investice.

Trčkové rovněž všemožně podporovali rozvoj svých poddanských měst ve zřejmé snaze ekonomicky dohnat města královská. Výsledek měl totiž zářit mnohonásobné příjmy z platů a dávek vrchnostenské pokladně.

Hospodářským střediskem opočensko-frimburského panství byla Dobruška, jejíž ekonomický význam byl držiteli panství neustále zesilován celou řadou administrativních opatření.

Význam Dobrušky jako přirozeného tržišního střediska byl totiž dán i tím, že ležela na jedné z nejdůležitějších křižovatek obchodních cest.⁵⁾

Obyvatelé bývalé vesnice Leština, povýšené na město koncem 13. století a přejmenované na Dobrušku, měli již od roku 1320 potvrzené právo várečné, robotu převedenou na poplatek a od roku 1364 právo magdeburské a výsadu svobodné závěti. Pravá doba rozkvetu města začíná však teprve s příchodem Trčků. Tehdy Dobruška získala výsadu na výroční, týdenní a koňské trhy, dostala les Drnov, je zde zřízen špitál, k jehož vydržování je městu postoupena ves Křovice, měšťané získávají právo volného stěhování, opatřili si nástupce, a povolání k volnému nákupu ječmene, přípravy sladu, výcepu vína a prodeje soli.⁶⁾ Bohatství města pak reprezentuje nákladná stavba renesanční radnice počátkem 16. století a posléze i koupě poplužního dvora v Běstvinách roku 1596.

Nejvýznamnějším administrativním opatřením, promyšleně sledujícím vytvoření rozsáhlého dominikálního trhu se střediskem v Dobrušce, bylo privilegium bratří Viléma a Jaroslava Trčků z 19. dubna 1596, kterým byly vsi Bačetín, Domašín, Měličany, Provoz, Sedloňov a Val povinny odebrat pivo z městského pivovaru a zejména pak výsada Jána Rudolfa Trčky z Lípy z 30. srpna 1616, již nařídil, že všichni poddaní panství opočenského, frimburského a černikovského musí dovážet dobytek a obilí výhradně na trhy v Dobrušce.⁷⁾

Tento slibný hospodářský a politický rozvoj města byl však drsně přerušěn důsledky porážky stavovského povstání a zejména třicetiletou válkou.

Již v roce 1623 bylo město nuceno v důsledku škod utrpených vojskem

prodati běstvinský dvůr Andreáši Nejmanovi z Ryglíc, úředníku opočenského panství, za 1500 kop grošů českých. V kupní smlouvě je výslovně zdůrazněno: "...že týž dvůr běstvinský od lidu nezbedného vojenského zloupene, vybrán a dokonce o všecken dobytek, jak se koliv jmenovati může, připraven jest. Anobřž táž obec města Dobrušky lidem vojenským, který se tu vychovávati musil, na dokonalou záhubu přišla a do velikých dluhův zapletena a zavedena jest, tak že nebylo a nejní možné takového dvora dýleji obdržeti a užívati..."⁸⁾

Pro naprostý nedostatek pramenů z let 1620—1627 nelze sestavit přesný výčet všech škod, způsobených městu průtahy vojsk. Je k dispozici jen několik účtů z dubna a května 1627 za stravování vojáků knížete holštýnského, hraběte de Monte Cucoli a knížete saského, jimž v této krátké době muselo být poskytnuto kromě viktualii v celkové částce 4 kop 44 grošů českých a 1 denáru, ještě 13 kusů hovězího dobytka!⁹⁾

Proti lupičství nevázané soldatesky nenalezli měšťtí a vesničtí obyvatelé žádné obrany. I sami místodržící, kteří se nezmohli, než na bezvýsledně opakované výstražné mandáty, byli bezmocní.

Zoufalství dohnalo poddané k aktivnímu odporu. V květnu roku 1622 vzplálo v severovýchodních Čechách rozsáhlé povstání, které v Podorlicku zachvátilo panství opočenské, novoměstské, náchodské a kostelecké. V povstaleckých houfích se prý shromáždilo na 6.000 poddaných, kteří plenili vrchnostenské statky, zabíjeli katolíky a drancovali jejich majetek. Protihabsburský a protikatolický charakter povstání, jakož i skutečnost, že povstalecké houfy se připojovaly k armádě markraběte krnovského, která táhla z Kladska do Čech proti Habsburkům, dává tušit pokusy zahraničních emigrantů o rozpoutání vnitřního odboje v zemi.

Povstání bylo zlikvidováno vojskem Albrechta z Valdštejna a bylo doslova utopeno v krvi. O přímé účasti Dobrušských na tomto povstání není zpráv.¹⁰⁾

Těžkou situací dobroušských měšťanů ještě zhoršilo bezohledné kořistnictví vrchnosti, která roku 1622, bez ohledu na dříve udělená a závazně potvrzená privilegia, zastavila městu vaření piva, šenkování vína a pálení kořalky. Vrácení živností bylo spojeno s vyděračským požadavkem. Město mělo platit nad obvyklé platy po dvou tolarech z každého sudu piva a po čtyřech pintách z každého vyšenkovaného sudu vína. Toto opatření nebylo náhodné. Město totiž bylo povinno zásobovat vojenské oddíly také pivem a vínem. Tím, že nyní muselo obojí odebírat z vrchnostenské produkce, výdaje města se pronikavě zvýšily. Zároveň se však zvýšily i příjmy vrchnostenského důchodu.¹¹⁾

Ochuzení měšťané po několik let marně prosili nemilosrdnou vrchnost o vrácení městských živností s dobrovolnou nabídkou dalšího ročního platu

400 kop grošů českých. Tato práva jim však byla navracena teprve za nové vrchnosti — Colloredů.¹²⁾

Strašlivé zatížení znamenaly i neúměrně vysoké mimořádné berně. Purkmistr Jan Davidův 29. března 1627 sdělil regentu Kustošovi, že tyto stále rostoucí daně již není z čeho zaplatit. „... Kde jsme co odkud mohli, (nemohouc od spoluněkterých sousedův našich takové berně dostati) vypůjčovali pro nemožnost jejich a doložiti hleděli. Který neboží lidé, mluvíc, že tak častých a již nesnesitelných berní vypravovati nemohou, nýbrž od gruntův svých odcházeti počínají, a jakž naslejšchati, že jich nemálo v hojnosti odjiti dáti se míní...“¹³⁾ Měli tedy obyvatelé města víc než dost důvodů k nespokojenosti.

Proti své poddanské vsi, Křovicím, se však dobrušští měšťané nechovali o nic milosrdněji, než opočenská vrchnost k nim. Svědčí o tom usnesení rady města Dobrušky z 28. června 1627: „... Co se dotejče dvora obecního při městě Dobrušce, jestliže by který soused ze vsi Křovic, kdyžby se jim dalo věděti od pana primasa neb pana purgmistra, k témuž dvoru na vorbu jeti, tím obmeškával a časně, kdy náleží nejel, tehdy u vězení šatlavním za pokutu tejdén zůstávati a trestán býti má...“¹⁴⁾

Jediná, byť imaginární shoda, která mezi naprostou většinou poddaných a vrchností panovala, byla v otázce náboženské. Obojí byli nekatolíci. Od poloviny 16. století totiž přežívající se vyznání utrakvistické (pod obojí) začínalo ustupovat revolučnějšímu a společensky progresivnějšímu protestantismu. Náboženská svoboda byla tedy tím jediným, co náprostě většině národa zůstalo z předbělohorské doby. Situace se rázem změnila, když císařským mandátem z roku 1624 byla všechna nekatolická náboženství zakázána. Tím byly prakticky škrtnuty poslední zbytky Rudolfova majestátu náboženských svobod z 9. července 1609. Nebyla to otázka teoretická. V utrakvistických Čechách bylo právo náboženské svobody totiž totožné s politickým právem na odpor proti panovníku - jinověrci.

Na základě tohoto nařízení bylo již v roce 1625 přikázáno rychtářům opočenského panství, aby poddaným pobrali všechny kacířské knihy. Za kacířskou byla tehdy považována každá česká kniha, kromě vysloveně katolické, tištěná do roku 1620. Není třeba ani podotýkat, že se tato akce nesetkala s úspěchem. Zároveň byli z Čech na věčné časy vypovězeni všichni nekatolíčtí duchovní. Na trčkovském panství však zůstalo i toto nařízení mrtvou a v pravdě nevážnou literou. Dokonale o tom svědčí odpověď dobrušských hejtmanu opočenského panství Andreáši Nejmanovi z Ryglíc, rovněž protestantovi, ze dne 7. prosince 1625, „... že se bedlivě poptají, kde by v Dobrušce který kněz pod obojí zůstával, aby města Dobrušky prázdnen byl...“¹⁵⁾ Je nelogické, aby v tak malém městě konšelé neznali všechny obyvatele a museli se dokonce přeptávat na tak všeobecně známé osobnosti, jako byli kněží!

Na jisté dorozumění s vrchností v otázce víry ukazuje i další list do-
brušských hejtmanu Nejmanovi z 11. dubna 1624, v němž žádají, aby mohli
o velikonocích v kostele sv. Václava nebo sv. Ducha či na hřbitově, když
mají církevní pobožnosti pod obojí zastavené, slaviti Hod boží. Protože
... nechtíce nic bez rady Vaší Milosti činiti, v té věci se k Vaší Milosti
otíkáme a také uctivě za radu žádáme...“¹⁶⁾

A ještě 19. května 1627 se dotazují jediného katolického kněze na trč-
kovských panství Jana Matheidese, děkana náchodského a novoměstské-
ho, pověřeného duchovní správou i v Dobrušce, zda alespoň v nedělích a
o svátcích mohou v kostele vykonávat pobožná zpívání.¹⁷⁾

Až teprve vydáním „Obnovených práv a zřízení zemských království Čes-
kého“ 10. května 1627, kterým měly být upraveny nové státoprávní poměry
Čech, byly netoliko znovu potvrzeny všechny dosavadní mandáty proti ne-
katolikům, nýbrž všichni ti, kteří by tajně setrvali ve staré víře jsou
prohlášeni „...za zjevné rušitele obecného pokoje ipso facto anebo tím
samým skutkem jmíni a držáni byli a čest, hrdlo i statek ztratili...“¹⁸⁾
Tím bylo zahájeno ostré rekatolizační tažení.

Pro jednotlivé kraje byly zřízeny protireformační komise, které měly
pomocí vojska i ostatních donucovacích prostředků vymýtiti nepřátelskou
ideologii. Pro kraj královéhradecký byla tato komise složena z opata stra-
hovského kláštera premonstrátnů Kašpara z Questenbergu a královéhradeckých
hejtmanů Otty z Oppersdorfu za stav panský a Jiřího Vostrovského ze
Skalky za stav rytířský.

Komise byla do hradeckého kraje přednostně vyslána zejména proto, že
podle hlášení církevních úřadů, bylo opočenská panství s Dobruškou nej-
vážnější překážkou úspěšné protireformace.¹⁹⁾ Hradecký arciděkan si totiž
stěžoval na Trčky, že vzdor všem císařským mandátům trpí na svém pan-
ství „kacířské predikanty“ a tisícová shromáždění kacířů. Komise pak zji-
stila, že sám Jan Rudolf Trčka i s rodinou neuznává přijímání pod jed-
nou.²⁰⁾

Na tvrdý postup komise ukazují směrnice, jimiž se měla řídit. „Tvrdo-
šíjní měli být ihned poznamenáni, zarputilí uvězněni, dobrovolní pochvále-
ni a zlovolným přísne pohroženo.“²¹⁾

Po příjezdu komise na Opočno byli 26. ledna 1628 předvoláni na zámek
dva dobruští konšelé, jimž opočenský purkrabí Jan přečetl přísný císařský
mandát o přestupu ke katolické církvi. Delegáti po svém návratu tlumo-
čili toto nařízení ve schůzi rady i vší obce města. Přítomní se spontánně
rozhodli tuto násilnou konverzi odmítnout. Z dopisu, odeslaného 31. ledna
Janu Rudolfu Trčkovu jest zřejmá naivní víra v mocnou nekatolickou vrch-
nost, i to, že Dobrušští nepochopili důležité politické aspekty rekatoli-
sace a mylně se domnívali, že jde o problém výhradně náboženský. Do-
bruští svoje odmítnutí zdůvodňovali tím, že jsou všichni vychováni jak učitelé

tak i duchovními pouze „...v učení čistém evangelickém... pod obojí způsobou“ a že jakákoliv změna ve věci víry by byla pro ně velmi těžká. Končí potom prosbou k Janu Rudolfu Trčkovi: „...aby nám Jeho Milost Císařská spolu s Jich Milostmi [jsou míněni místodržící — pozn. autora] tu milost učinili, nás při poznání našem a učení starém čistém evangelickém, v kterémž jsme se zrodili, zanechati a zachovati ráčil skrze vzácnou přímluvu Vaší Milosti...“²²⁾ Trčka však musil tuto žádost pochopitelně odmítnouti. Učinil tak s připomínkou, „aby se v ní opravili a k něčemu přivolili“.²³⁾ Byla tedy ještě týž den vrácená žádost upravena v tom smyslu, že z původního textu byl vyškrtnut odstavec o ponechání původního vyznání a nahrazen prosbou, „...aby nám Jeho Milost Císařská spolu s Jich Milostmi tu milost učinili a nám volného času a hojemství k vyučování víry catholické (pokudž by nám v tom Pán Bůh prospěch dal), propustiti ráčil...“²⁴⁾ Tato uhýbavá odpověď s nezávaznými sliby měla pouze získat měšťanům čas.

Komise znovu přijela na Opočno dne 2. února večer. Na místě svého otce ji přivítal Adam Erdman Trčka. Odpovědný majitel panství, aby se jednání s komisaři vyhnul, odejel týž den odpoledne i s manželkou Magdalenou, rozenou Lobkovicovou, na Čáslavsko. Byla-li činnost komise všude sledována s nenávisí, vypukl na Opočensku otevřený odpor, který vyústil v jedno z největších ozbrojených selkých povstání našich národních dějin.

Komise předvolala poddané k jednání na dny 3. až 5. února. Vesnice, v čele se svými rychtáři, přišly ne jednotlivě a ve stanovenou dobu, jak bylo nařízeno, nýbrž společně. Selské zástupy zaplavily prostranství před zámekem, přestup ke katolictví hlučně odmítaly a dožadovaly se svobody. V zástupu nechyběly ani zbraně. Pro velké pobouření poddaných bylo další jednání zmařeno. Když Adam Erdman Trčka vyrazil proti shromážděným v čele několika jezdců a chtěl zatknout jednoho ze vzbouřených, pohrozil mu jakýsi mlynář sekerou, aby se žádného nedotýkal.²⁵⁾ Vzbuření sedláci také na místě krutě ztrestali několik odpůrců ve vlastních řadách. Ještě před zámekem jednoho z protivníků zabili, druhého silně ztloukli a třetí jenom s tíží utekl.²⁶⁾

Komisaři, postrašení tímto spontánním odporem, chtěli si okamžitě vyžádat vojsko. Adam Erdman, v obavě ze zruinování panství, dohodl po dlouhém jednání s rozčileným Questenbergem poslední termín — úterý dne 8. února.

Ještě téže noci dne 5. února Adam Erdman odeslal do Dobrušky přípis, kterým svolal na pondělí 7. února rychtáře a sousedy horských vsí ke společné schůzi do Dobrušky. Shromáždění rychtářů krajských vesnic bylo svoláno do Třebechovic.⁷²⁾ Toto nařízení bylo městskými posly doručeno do příslušných obcí v neděli ráno.

Shromážděným rychtářům byl potom přečten vcelku mírný přepis Adama Erdmana: „Rychtářové horštl! Jakožto jste dnův minulých z jisté vůle Jeho Milosti Pána, pána vašeho milostivého a dědičného před Jich Milosti pány komisaře Jeho Milosti Císařské obesláni byli a majíc na sebe i na jiné lidi poddané Jeho Milosti, abyste se s Jeho Milostí Císařskou v náboženství rovnali podáno, k tomu ničemu jste přistoupiti ani jakého hojnoství k rozmyšlení sobě voliti nechtěli, nýbrž z prosta všemu odepřeli, což dotčení Páni Komisaři Jeho Milosti Císařské těžce to nesouc a za rebelství to pokládajíc, ihned do jistých měst pro vyzdvížení vojákův k zplundrování statečků vašich poslati chtěli. A bylo by se i to stalo, kdyby Jeho Milost Pán, pán váš milostivý, velikou prosbou, aby s tím kvapeno nebylo, zda-li byste se jináče rozmyslili, naprositi do outerka jich neráčil. I poněvadž na jiném není, takž jak se v tom týž páni komisaři pronésti dali, než pokudž byste se v oumyslu svém jináče nezměnili, že by celé toto panství Jeho Milosti k nemalému nebezpečenství přijíti muselo. I ještě vás všech Jeho Milost Pán, pán váš milostivý i na místě Pána Pana Otce svého nejmilejšího, nepřejíc vám toho, abyste něco nekřesťanského pokusiti museli, napomínati ráčí, abyste ještě tu věc bedlivě a opravdově povážili a jak byste nebezpečenství na vás se valícímu vyhnouti mohli, na to zdravě pomyslili. Na čem byste pak zůstali, buď že byste se jináče rozmyslili, buď že byste z svého předsevzetí s stoupiti nechtěli, abyste všichni horáci dne pondělního ráno, sejdouc se v jedno místo, totiž do Dobrušky a za jednoho se snesouc, Jeho Milosti Pánu, pánu vašemu na to odpověď psanou toho dne k večeru dali, kterouž by Jeho Milost Pán, nepřejíc vám nic zlého a dosti to bolestně nesouc, že věc vám velmi protivná na vás dokračuje, jak by tomu zlému vstříc ujíti mohl. I pokudž se vám vidí toto napomenutí ujíti a můžete nějaký prostředek v tom bez urážky slávy Boží najíti, toho se vám přeje. Co se pak koliv toho za odpověď dá, má to nahoru den pondělní dodáno a za Jeho Milostí stěží odesláno býti. Jakož pak jste se v tom, že se vrchnosti své neprotivíte, ohlásili a mezitím někteří již v poslušenství státi a platův platiti nechtí. Nechtť toho posoudí, dobře-li dělají. Co pak tuto z poručení Jeho Milosti Páně se píše, žádný nechtť mi za zlý nemá, žádnému se nic nebere. Milost Boží s námi.

Datum na Opočně v sobotu po Hromnicích léta 1628.“²⁸⁾

Společná schůze dobrušských konšelů a horských rychtářů požadavek přestupu ke katolictví zvovu jednomyslně odmítla. Na hrozby vojskem pohrozili měšťané a rychtáři povstáním a zběhnutím z gruntů: „...Těž i lid vojenský aby na nás posílán nebyl (skrže což kdyby se to stalo, nemalá příčina k velikému pozdvížení by se dala, tak že bychom nechtějíc, maje sobě takovou příčinu danou), poroučíc se Pánu Bohu, poněvadž již předešle říkajíc o všechno jsme přišli, museli bychom od statečkův svých s manželkami i dítkami pryč odejítí...“²⁹⁾

Adam Erdman o průběhu jednání i stanovisku poddaných informoval svého otce. Jan Rudolf Trčka se ještě jednou pokusil přimět poddané domluvou i hrozbami k povolnosti. Avšak nové vyhrožování vojskem, "... že již dále přes zjeřtejší den... hrdly i statečky svými ani hodiny bezpečně ni bejti moci nebudete..."³⁰⁾ nejen že se minulo účinkem, ale ukazovalo podaným jediné východisko ze situace: povstání.

Základní organizační principy a jednotnost dalšího postupu byly zřejmé již dohodnuty při dobrušské schůzi rychtářů dne 7. února. Rychtáři, kteří se nejprve zavázali „stát při všech věcech při sobě, být věrni sobě a od sebe neupouštět“, měli ve svých vsích sedláky organizačně sjednotit. Kdo by odmítl se k povstání připojit, měl být zabit a jeho statek vypálen. Na dobrou organizaci ukazuje i služba jízdních kurýrů, kteří zprostředkovali spojení mezi jednotlivými obcemi i na sousedních panstvích.

Ve zřejmé snaze izolovat sedláky od jejich vůdců a pak snadněji zlomit jejich odpor, povolala komise k dalšímu jednání na pondělí 12. února již jenom rychtáře a konšely — tentokrát na náchodský zámek. Poddaní se však dostavili znovu spontánně a poslední výzvu komise k dobrovolnému přestoupení odmítli.

Došlo zde také k prvním střetnutím povstalců s ozbrojenou mocí. Zástupy však byly jízdním oddílem rozehnány, řada sedláků těžce zraněna a na 40 povstalců bylo uvězněno.³¹⁾

Na druhý den byli znovu předvoláni rychtáři a konšelé. Asi o 1. hodině odpoledne přišla však na náchodský zámek zpráva, že poddaní si chystají zbraně — ručnice, meče i kyje a že se svolávají zvoněním zvonů. Skutečně také během další hodiny asi 15.000 ozbrojených poddaných obkličilo zámek, stráž jenou pouze 50. ozbrojenci. Obležení trvalo celou noc.

Ráno přestrašená vrchnost vyslala k jednání s poddanými regenta Jindřicha Kustoše ze Zubří a Lipky, který slibem náboženské svobody davy uchvátil.

Opat Questenberg ve své zprávě mj. uvádí: "... Regent Kustoš odebral se opět k těm vzpurníkům, vyřídil jim naši spokojenost a jim velel, by se domů navrátili. Kdož by se neusmál, vida, jak tolik tisíců lidu hlučně se sběhne, se ozbrojí, hrad obklopí, celou noc probděl a hned na několik slovíček vesele domů se rozejde. Navrátiv se Kustoš, oznamoval radost a vděčnost lidu, ještě toliko to si žádajícího, aby se před milostivou vrchností svou mohli okázati co poslušní poddaní a prosí, aby k nim níže přistoupiti ráčila a na ně popatřila. Učinili jsme tak; a lidé tito jako vojáci v řadách po pěti mužích táhli před námi zpívající, výskající a z ručnic střelícíce..."³²⁾

Poddaní touto manifestací, ale zároveň i demonstrací právě poznané vlastní síly, oslavili dosaženou náboženskou svobodu. Že Kustošovým slovům plně uvěřili, dokazuje list dobrušských Janu Rudolfu Trčkovu ze 16.

11. února: „... Tak jak jste minulého dne pondělního lidu shromážděnému okolo města Náchoda laskavě oznámili a připověděti ráčili, že nás všech poddaných Vaše Milost při tom náboženství, v kterém jsme se narodili, do smrti našich zachovati... míníte...³³⁾

Když pak poddaní poznali, že regentův slib byl pouhým taktickým manévrem k jejich uklidnění, vypukl dosud tajený odpor vši silou. Na všech krákovských panstvích na Hradecku, zejména okolo Opočna, Nového Města n. Met., Náchoda a Smiřic, povstali poddaní k odporu, který se odtud rozšířil i na okolní panství, zejména na Kosteletcko.

Úspěch povstání měl být zajištěn dokonalou přípravou. V blízkosti Kunštátu v Orlických horách³⁴⁾ bylo vybráno místo pro shromaždiště. Prostor byl zvolen po zralé úvaze. Místo bylo odlehlé, hluboko v horách a neschůdnost cest spolu se sněhovými závějemi prakticky znemožňovala vojsku, aby v tento čas povstalecký tábor napadlo. Místo, které leželo na samotné zemské hranici, rovněž umožňovalo povstalcům v případě neúspěchu utěk do Slezska a německých knížectví.

Vysloužilý stavovský voják Pavel Špalkař, dřevař z Kunštátských hor a Roštlapil, původem z Kostelce n. O., opatřil z výtěžku sbírek pro rebely zbraně. Vzbouřenci byli rozděleni do tří praporů, z nichž každý měl svého velitele, lajtnanta a fendrycha. V čele vojska pak stáli dva volení nejvyšší. U prvního praporu se stal hejtmanem sedlák Kryštof, který později padl při dobývání Opočna, lajtnantem sedlák Jan Samek čili Zoufal z Houdkovic a fendrychem jakýsi krejčí z Jeníkovic. Znakem povstalců byla ovesná kytky a kohoutí péro za kloboukem.

Každý z oddílů měl vlastní zástavu: rudou se zeleným kalichem, zeleno-červenou s kalichem žlutým a bílou s kalichem rudým.³⁵⁾

Povstalcí, kteří byli snad podporováni i zahraničními emigranty, se snažili získat za spojence i okolní města, která chtěli donutit k povolnosti výhružnými dopisy, v nichž se nazývali „urozenými pány sektáři a majestátem čtvrtého stavu“, nebo vyjednáváním.³⁶⁾ Výhružný dopis obdrželi již 13. února měšťané v Kostelci n. Orli. Rovněž města Hradec Králové a Náchod byla vyzvána, aby se připojila k povstání. Avšak opatrní měšťané z obav před ztrátou svých výsad a majetků přesto, že byli stejně postiženi vrchnostenským útlakem a násilnostmi rekatolisační komise, nejen že se k povstání nepřidali, nýbrž ještě v řadě případů se postavili se zbraní v ruce proti poddaným. Tak měšťané z Kostelce n. Orli a Častolovic přepadli selský tábor u Libe, novoměstí a opočenští aktivně bránili město i zámek a královéhradečtí měšťané vyhlásili proti povstalcům brannou pohotovost. Na straně povstalců zůstala jen Dobruška a Třebechovice.

Ozbrojené houfy hned prvním nápirem a bez vážnějších ztrát dobyly města Opočna. Úspěch ještě více podnítil další vývoj odboje. Asi padesátičlenný povstalecký oddíl, vedený Roštlapilem, vyrazil na Kosteletcko, jehož

majitelem byl císařský plukovník Kašpar z Grambu, pověstný svým nelidským zacházením s poddanými. V noci 12. února povstali, zaútočili na Žalmanovu Lhotku, kde právě přebýval bratr majitele panství benediktýn P. Kamil. Lhotky bylo dobyté, dvůr vypálen a mnich zabit.

Odtud zamířil povstalecký houf ke Kostelci n. Orli a Častolovicům, aby jejich obyvatelstvo přiměl ke vzpouře mocí. Po dobytí Žalmanovy Lhotky padl na obojetné měšťany strach. Jednak se obávali povstalců, aby svoje hrozby neuskutečnili a na druhé straně se strachovali represálií ze strany císařských úřadů za to, že se vzbouřenými sedláky vůbec navázali jakákoli jednání.

Proto kostelečtí měšťané po dohodě s Častolovicemi napadli v noci selský tábor u Lible. Sedm sedláků bylo zabito, ostatní ustoupili k Opočnu s cílem dalšího tažení na Nové Město n. Met. a Náchod, kde ostatní selské houfy dobyly pronikavého úspěchu. Po několikadenním obléhání bylo 7. března dobyté Nového Města Hradiště nad Metují i se zámekem, kde padl sedlákům do rukou nenáviděný regent trčkovského panství Jindřich Kustoš ze Zubří a Lipky.

Novoměstský zámek byl povstalcí vybit a vyloupen. Regentu Kustošovi, kterému se podařilo ze zajetí uprchnout, zabavili sedláci 5000 dukátů, které měl zakopány ve sklepě. Tato částka měla být použita k dalšímu financování odboje. Při obsazení zámku došlo také nešťastnou náhodou k výbuchu prachu uloženého ve sklepě, při němž přišlo o život asi 150 lidí. Útoku na Nové Město n. Met. se aktivně účastnila i řada dobrošpýčských měšťanů.³⁷⁾

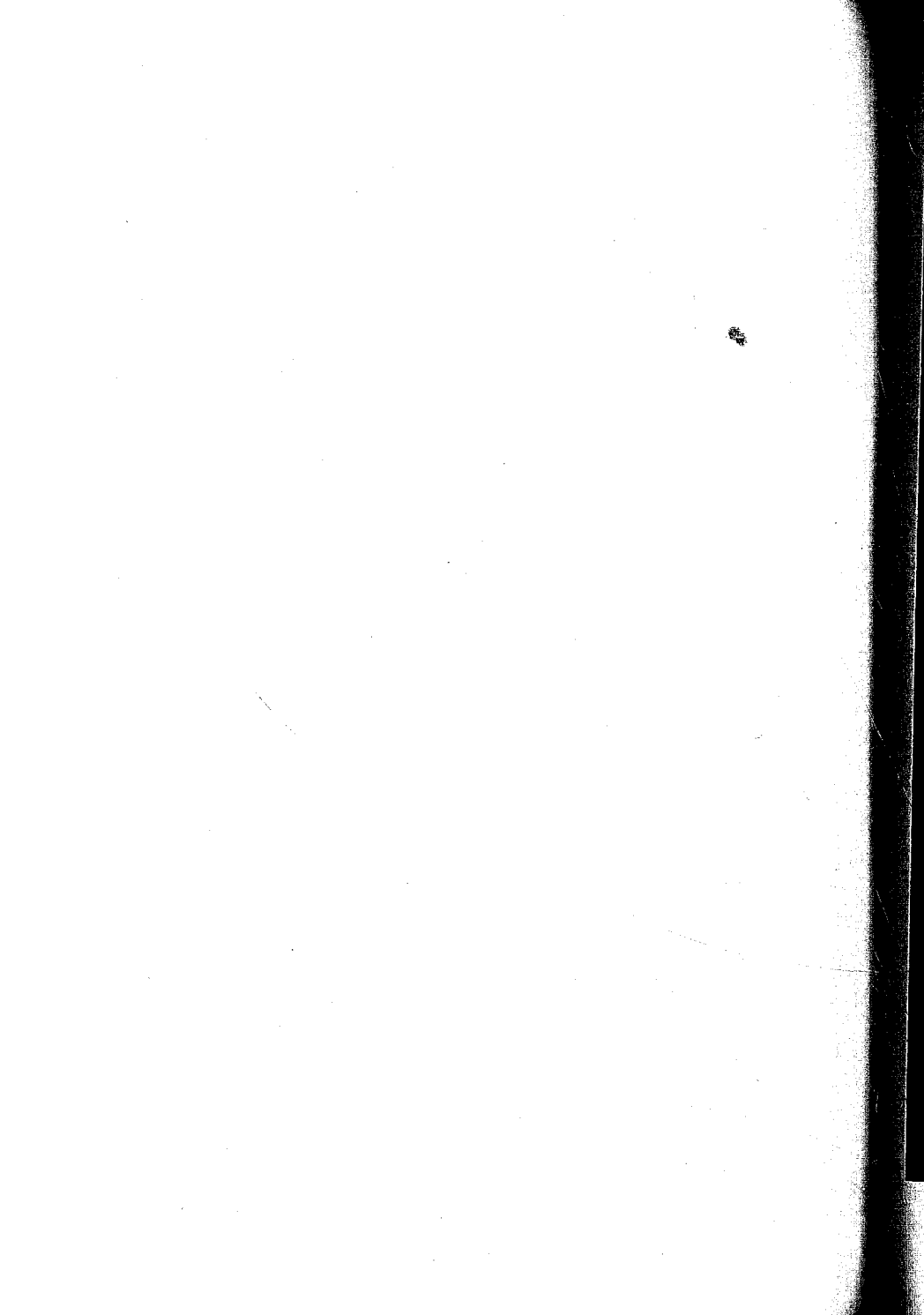
Dalším cílem postupu selských houfů byl Náchod, kam před tím vyslali jízdního posla s ultimatem: Město otevře povstalcům brány a přidá se na jejich stranu, nebo bude vypáleno a měšťané pobiti.

O mohutném rozmachu povstání svědčí i to, že selské houfy vážně nepokojovaly Hradec Králové.

Revoluční vření se přelilo i na Rychnovsko, kde zejména v horách docházelo k zakládání drobných selských oddílů po kunštátském příkladu. Krajský hejtmán Otto z Oppersdorfu, majitel častolovického panství, který i s rodinou uprchl do Hradce Králové, v několika dopisech místodržícím i samotnému císaři vylíčil zoufalou situaci šlechty a žádal o okamžitou vojenskou pomoc. V listech zdůraznil zvláště tu skutečnost, že se k povstalcům připojilo na 150 vojenských zběhů, kteří spolu se sedláky „... táhnou sem a tam a nutí lid, aby šel s nimi. Vyhrožují zapálením a zamordováním. Přijdou-li do vsí, předvolají si rychtáře a konšely a říkají, že předešlá vojna byla pro měsíc, nyní pak pro víru.“ Zároveň však krajský hejtmán žádal protireformační komisi, aby nepostupovala příliš násilně. To právě že jest jednou z hlavních příčin rebelie.³⁸⁾

Jak velký strach vzbudilo toto „novohusitské“ povstání na císařském

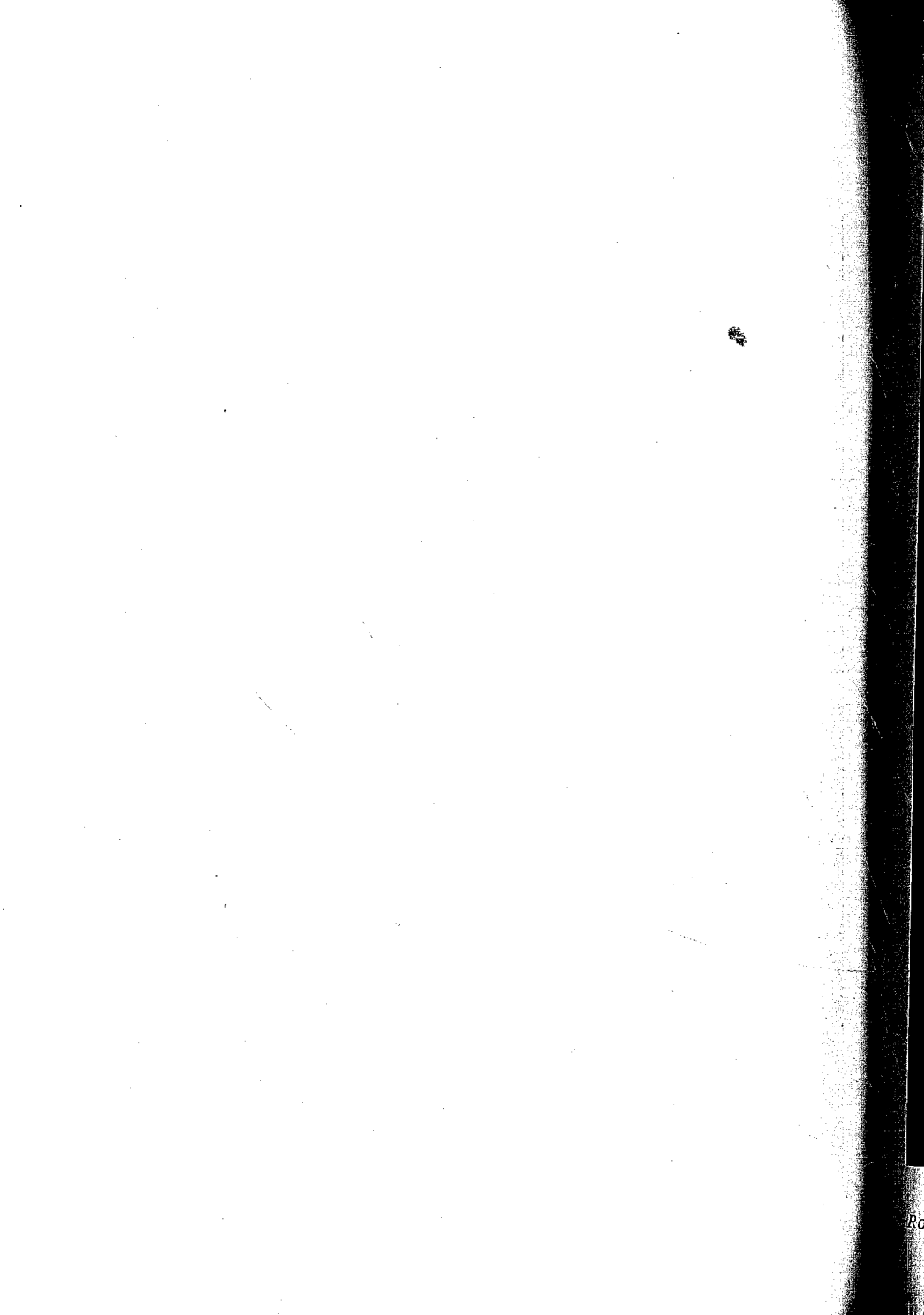

11020 Reziminy Placi Potatulo Reuado na Summa

Jan 3mly		Valy	
Spisov	1510 40		1510
Spisov	1283 20		348
Spisov	583 20		176
Spisov	700		195
Spisov	360		98
Spisov	1400		1498
Spisov	933 20		202
Spisov	1400		1400
Spisov	2910 40		183
Spisov	2333 20		1895
Spisov	2333 20		600
Spisov	3033 20		1895
Spisov	583 20		156
Spisov	1283 20		372
Spisov	466 40		132
Spisov			693
Spisov			157
Spisov			57
Spisov			19
Spisov			112
Spisov	1033 20		403
Spisov	583 20		130
Spisov	933 20		270
Spisov	933 20		307
Spisov	2333 20		507
Spisov	1283 20		176
Spisov	1750		788
Spisov	1116 40		177
Spisov	1283 20		372
Spisov	2333 20		1073
Spisov	933 20		243
Spisov	1400		1400
Spisov	1400		377
Spisov	466 40		107
Spisov	466 40		110
Spisov	583 20		192
Spisov	1050		1308
Spisov	1166 40		2856
Spisov	3500		2300
Spisov	1400		
Spisov	1283		
Spisov	1166 40		

Summa 58333 20x

50000 /^{1/2} míš

Rest

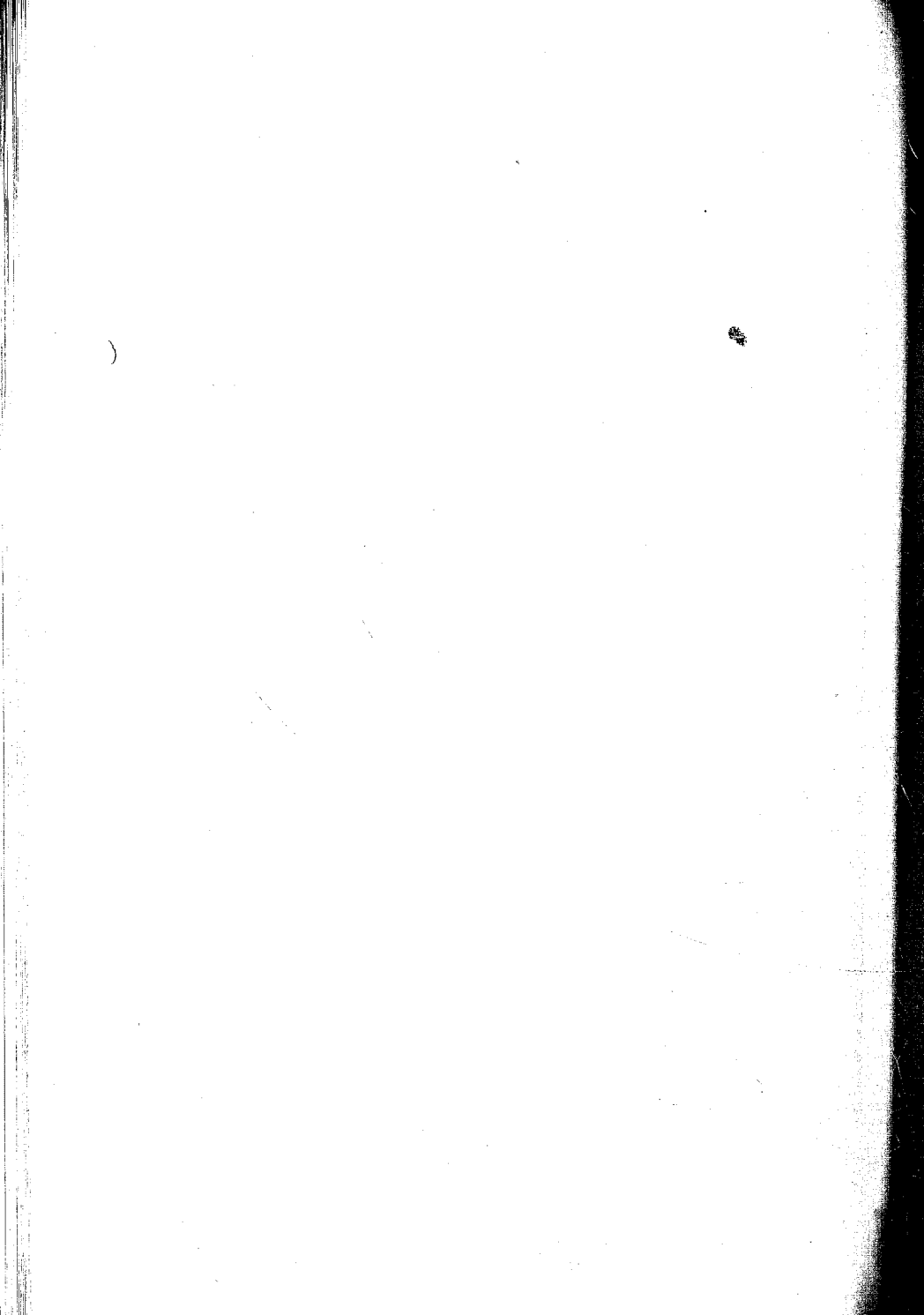
K	h
1998	20
8971	20
1074	20
505	—
252	—
902	—
571	20
967	—
2021	20
2138	20
177	20
906	20
77	40

1038

1231	20
403	20
603	20
530	20
1820	20
881	20
993	—
4039	40
900	20
1600	20
1074	20
940	—
033	—
360	40
357	40
391	20
1797	—
8410	40
1110	—

3850

Rozvržení pokuty 50.000 kop gr. míš. na jednotlivé obce opočenského panství za účast na povstání roku 1628. (Uvedený letopočet 1620 jest omyl pozdějšího písaře.)

dvoře, dokazuje patent císaře Ferdinanda II. ze dne 14. března 1628, který nařizuje „všem stavům tohoto království Českého... aby se žádný dotknutého pozdvižení v ničem nejmenším oučastna nečinil, méněji pak s touž se rotící sběří srozumění neměl.“³⁹⁾

Současně byly proti povstalcům vyslány silné vojenské oddíly pod vedením generála Dona Martina Huerty.

Vojsko část sedláků vylákalo do lesů a tam rozptýlené porazilo. Dne 14. března Don Huerta dobyl Nového Města Hradiště nad Metují a vzpoura byla krvavě zlikvidována. Selské oddíly před Hradcem Králové byly 15. března dvěma prapory pěchoty a třemi houfy rejtharů Albrechta z Valdštejna. Celkem přes 500 sedláků bylo pobito, okolo 600 zajato, ostatní se rozutíkali. Uvěznění byli vyslýcháni útrpným právem. Tresty na zajatcích byly kruté. Kromě těch, kteří byli ihned po dopadení pověšeni podél cest, byla řada zajatců vpletena do kola. Těm, kteří byli dopadeni se zbraní v ruce, byly uřezány nosy a uši a na zádech jim byl vypalován cejch. Jen z Dobrušky bylo 22 mrtvých účastníků povstání a 10 nezvěstných, kteří uprchli z obavy před represáliemi.⁴⁰⁾

Jak si císařské vojsko v pacifikovaných oblastech počínalo, opět ukazuje příklad města Dobrušky. Vojsko zde pobralo 122 kusy hovězího dobytka, 20 koní a 214 ovcí. Mimoto peněz a všech ostatních věcí bylo uloupeno v celkové hodnotě 3377 kop grošů míšeňských.⁴¹⁾

Na poddané trčkovského panství byla pro „ohavnou rebelii“ uvalena pokuta 50.000 kop míšeňských, z čehož jen na Dobrušku, jako nejméně provinilou, připadlo 10.000 kop míšeňských.⁴²⁾

Marné byly prosby a výmluvy měšťanů, že byli k povstání přinuceni, protože „...nejsouce my, přezarmoucení lidé takových zlých účinkův proti naší milostivé a dědičné vrchnosti počátkem ani příčinou, od statečkův, manželek a dítek našich, toliko pro zachování životův našich, před lidem vojenským nenadále přeč poodjítí jsme museli a semotam, předivně rozptýlení jsouce, nevinně (což samému Pánu Bohu vědomé býti ráčí) o své statečky jsme přišli a nebezpečenství pocítujíc. Nebo my k týmž zlým účinkům jsme neradili, nápomocní nebyli, ale co jsme učinili, nemohouc tomu nijakž odepřítí, to pro veliké a hrozné pohrůžky lidu obecného sedlského, kteří nejpředněji pozdvižení mezi sebou učinili a žádné rady dobré a napomenutí přijítí sobě nechtějíce, jimž darmo bylo co dobrého radit pro zachování města i životův našich (nenadavše se takových jejich bezbožností a loupeží), bychom nechtěli, jim jsme svolití museli...“⁴³⁾

Nic nepomohlo ani šest dalších prosebných dopisů, střídavě adresovaných Adamu Erdmanovi a hejtmanu Nejmanovi z Ryglíc. Nepomohla všechna tvrzení, že veškerou vinu mají sedláci, hrozící „... že město obstoupí a zapálí, nás i manželky a dítky naše zmordují a do ohně vhází...“⁴⁴⁾ Pokuta však musela být splácena v předepsaných termínech, tj. každého půl

roku po 500 kopách míšeňských. Jan Rudolf Trčka před svojí smrtí roku 1634 nedoplatky poddaných prominul, ale nová vrchnost, Colloredové, stejně jejich splacení vymáhala. Spor mezi Colloredy s městem Dobruškou, doložený řadou svědeckých výpovědí, trval až do roku 1652.⁴⁵⁾

Přestrašení měšťané byli nejprve donuceni vydat všechny zbraně. Dne 30. března bylo odevzdáno celkem 9 mušket, 6 ručnic, 15 kordů, 3 šavle, 1 tesák, 11 halaparten, 11 oštěpů a 1 železný cep.⁴⁶⁾

Rovněž musely být pod nejpřísnějšími tresty navráceny všechny peníze a cennosti, ukořistěné při dobytí novoměstského zámku. Jakem se takto sešlo 97 tolarů, 2 dukáty, 2 stříbrné skvosty a 2 hedvábné stuhy.⁴⁷⁾

Za zatajení a nevrácení kořisti byl 27. března uvězněn Mikuláš Špalek z Křovic, který prý z novoměstské loupeže sypal své ženě tolary do klína. Na popud Lukáše Mautvice ze vsi Spy ho udal radní Mikuláš Šaroun.⁴⁸⁾

Pro totéž provinění byli rovněž zatčeni a na mučidlech vyslýcháni krejčí Mikuláš Hájek z Dobrušky, Jan Syrovátko z Černíkovíc, Mikuláš Jirků z Jeníkovíc, Štáchor a Jan, pulický šafář. V Černé věži na pražském hradě byli věznění a vyslýcháni útrpným právem Jiřík Dlouhý z Hlinného a Jan Samek z Houdkovic.⁴⁹⁾

Uvězněn byl však také i opatrný dobušský primátor Jan Davidů, který podle svědectví konšelů nad vypuknutím rebelie „... dosti se naplakal, nahořekoval, div že jest velikou lítostí a toho nevděčností o rozum i svůj život se nepřipravil.“⁵⁰⁾

Pro aktivní účast na povstání byl také vyšetřován sedloňovský rychtář Michal.⁵¹⁾

Před právem města Dobrušky byl ještě 31. prosince 1629 souzen Jakub Řehořův z Mnichové, který „... zapomenouc se nad Pánem Bohem a přikázáním jeho, při ohavné na onen čas v létu 1628 při konci Masopustu rebeliji byl, jí se oučastna učinil a jiných rebelantův se přidržel, ze dvoru Jeho Milosti Pána Pana hraběte pulického klisnu ukradl, na ní z panství J. M. jako jiný zloděj a šelma ujel a jí prodal...“ Byl za to potrestán povězením z panství „z šíři a vzdáli deset mil“ pod ztrátou hrdla.⁵²⁾

Po konečném potrestání byli poddaní donuceni složit přísahu, že příště se nikdy nebudou pro žádnou vymyšlenou věc proti vrchnosti rotit ani pozdvihovat.⁵³⁾

Město krom uvedených ztrát rovněž značně utrpělo úbytkem obyvatelstva. Řada měšťanů se vystěhovala v důsledku náboženského pronásledování, jiní zase zběhli z obavy před vojenskými násilnostmi. Konšelé na příkaz vrchnosti vyslali radního Jiříka Potůčka, aby po uprchlých spolu-měšťanech pátral a sdělil „... jim jisté a milostivé poručení vrchnosti naší nejmilostivější a dědičné, aby se k příbytkům svým bez oštejchání všelikého zase navrátili...“⁵⁴⁾

Během roku 1630 se značná část těchto uprchlíků vrátila, zvláště když byli do jejich příbytků dáni mušketýři — ležáci. Navrátilci potom museli ve zdoluhavém řízení prosit za vrácení svých majetků či za znovupovolení provozovat řemesla.

Takto se i s rodinami navrátili řezníci Václav Soška, Jan Lepšů a Pavel Křížů i sousedé Melichar Staněk a Jiřík Špalků. Nevrátil se však bohatý měšťan Václav Horký, který se vyprodal, ani Jan Mikšů, jenž zanechal pusté stavení i role či Eliáš Liška, jehož majetek byl oceněn 35 kopami grošů českých a řada dalších.⁵⁵⁾

Poražené a hospodářsky zničené město bylo vydáno na pospas vrchnostenské zvlá. Od ožebračených měšťanů byly nyní pokuty i poplatky vymáhány bezohlednou krutostí. Naprostou insolvencí města nejlépe dokazuje dopis městské rady vrchnostenské kanceláři z 16. října 1630. Nemohou zaplatit, protože už nic nemají! „... K tomu pak dle povinností našich konšelských, aby vybrání ti platové a k odvedení přijítí mohli, opravdově pracujeme, s lidmi chtěj neb nechtěj se žalářovati a na sebe nevinně veliká nařikání lidská (což nám samejm nebohejch lidí, vědouc jich nemožnost a potřebnost, slzavě líto jest) snášeti musíme, nebo jsouc již obec naše pak několikrát lidem vojenským zloupena, tak rozličnými platy soužena a vykontrikírována, nevíme přenebozí a již nejvyš očuzení lidé, jak budeme jen dáleji moci v tak velikých a těžkých platech, jsouc městských našich živností prázdní obstáti, nebo nemálo lidu příčinou těch platův a dluhův do důchodu Jeho Milosti v vězení šatlavním máme, kteříž již nedějí nercili odkud je vypravovati, ale čím s manželkami a s dítkami živi býti mají, kdež s pláčem Pána Boha prosí aby milostivý Pán Bůh jich Milosti, vrchnost naši milostivou a dědičnou... k slitování napravití a srdce obměkčiti ráčil... Nevíme jak s nebohejmi lidmi činiti, nebo kde jen kdo co má, na odvedení platův a dluhův do důchodův Jeho Milosti Hraběcí, to již vyprodávají a vyprodali.

Mezi tím, jakž jste nám poručili dvěma osobám radním v arest se postaviti: Pokudž věc možná, vás za to žádáme, může-li z toho sjítí, nebo prve na všechno dosti velikou bedlivost máme, ale když lidská nemožnost a chudoba v tom překáží, vinni ničím nejsme. Pakliže by z téhož arestu sjítí nemohlo, Pánu Bohu se ve všem a potomě na milost vrchnosti naši milostivé a dědičné poroučejíc, tu poslušnost, nercili 2 osoby, ale na poručení všichni konšelé, zachovati odporni nebudeme a raději bychom v arestu sobě vinšovali bejtí, nežli s nebohejmi lidmi se tak stěžovati...“⁵⁶⁾

Nebylo tedy divu, že za tohoto stavu „Jeho hraběcí Milosti rychtář, purkmistr a konšelé města Dobrušky“ se ze svých úřadů poděkovali.⁵⁷⁾

Vzdorovat další protireformační vlně neměli již pokoření měšťané sil. Přijali katolické vyznání jako jedinou možnost, jak ze zoufalé situace vyvážnout. Konverse měla tedy získat ztracené výsady! Proto také ševcov-

ský cech prosí 26. dubna 1630 Adama Erdmana o obnovení a potvrzení svých privilegií „... s tou protestací, aby jeden každý z cechovních v náboženství katolickém vedle řádu církve svaté římské zůstával...“⁵⁸) A rovněž z téže příčiny potvrdil císař Ferdinand II. 24. října 1635 městská privilegia.

Že však ještě dlouho zůstávali dobruští tajnými nekatolíky, dokazuje zpráva dobrušského děkana Bedřicha Slodského z 15. října 1650. Ze všech obyvatel města se mu totiž k nařízené zpovědi a katechismu pouze dostavili panský rychtář se synem, rytíř Jan Šmádlo z Ritterštejna se synem Václavem, dva konšelé, osm měšťanů a hraběcí štolba se ženou. Děkan si stěžuje, že v neděli a ve svátek nemá na kázáních víc než šest, nejvýše dvanáct lidí, protože „... sám primátor s ostatními všemi z města i ze všech vesnic jsou sami husité zjevní... Kdybych viděl při nich jakousi náchylnost k pravému náboženství, měl bych také katechese. Avšak vida je tak odvrácené a když své příjmy od nich nemám (odmítali platit desátek a štolu, pozn. aut.), nechávám takového katechisování...“⁵⁹)

Velké selské povstání roku 1628 proti útisku duchovnímu i hmotnému skončilo těžkou porážkou. Příčin bylo několik. Skutečnost, že odboj zůstal izolován jen na část severovýchodních Čech a nerozšířil se po celé zemi, umožnila soustředit do kritické oblasti několik vojenských oddílů, které pak technickou převahou povstalce porazily.

Organizačně dobře připravená rebelie zůstala izolována především proto, že nebyla zahájena k pevně stanovenému datu i na okolních panstvích. V ohnisku povstání, na Opočensku, totiž vzdor všem přípravám, vypukla živelně. Zubožení poddaní, rozjitření netaktickým a bezohledným postupem Questenbergovy komise i věrolomnými sliby regenta Kustoše, se zoufale postavili proti blížícímu se vojsku k obraně svých rodin.

Odboj byl také citelně oslaben i tím, že podorlická města, s výjimkou Dobrušky, se k rebelii nepřipojila. Opevněná spojenecká města se mohla stát značnou hospodářskou, politickou i vojenskou oporou povstání, jehož vojenská likvidace by byla značně obtížnější a které mohlo také počítat i se zahraniční intervencí.

Ovšem hlavní příčina porážky spočívá v tom, že poddaným nešlo o vrácení feudálního řádu, nýbrž o pouhé odstranění jeho nejbrutálnějších projevů. Tím byla také rebelie od samého počátku odsouzena k neúspěchu.

Avšak přes všechny tyto nedostatky povstání, jehož 340. výročí si letos připomínáme, zůstane provždy účast Dobrušky v tomto mohutném lidovém hnutí odporu jednou z nejsvětějších kapitol dějin města.

ODKAZY A POZNÁMKY:

- 1) Okresní archiv v Rychnově n. Kn. (dále jen OA Rychnov), fond Městský úřad Kostelec n. OrL., sign. 174:
„Letha Panie 1707 dne 19. Novembris stala se smlouva a trh celý, dobrovolný a dokonalý mezi Vysoce Urozenou Paní Paní Marií Maximilianou hraběnkou Zárubovou, rozenou hraběnkou z Ugartu, paní na Borovnici, Závřší a Lhotě Lipanský, jakožto prodávající z jedné a Vysoce Urozeným Pánem Panem Františkem Karlem hrabětem Zárubou, pánem z Hustiřan, dědičným pánem panství kosteleckého nad Orlicí, Pottenštejně a Svojanově, J. Cis. a Král. Mti skutečným komorníkem, kupujícím z strany druhé a to taková smlouva a trh, že táž Paní Paní hraběnka Zárubová prodala a smlouvou touto prodává své tři potažní sedláky a dva zahradníky ve vsi Svidnici mající s těmi všemi poddavnými, jenž na obzvláštním rejstříku postaveni jsou, s rolma vornejma i nevornejma, s lůvkami, lesy, porostlinami, rybníčkem Vosickým, s pastvištěm tak daleko, jak plotem samo v sobě ohrazeno...“
- 2) Státní archiv Zámorsk (dále jen StA Zámorsk), fond Velkostatek Opočno. V současné době vyslovují někteří badatelé (J. Láska aj.) pochybnosti o stáří urbáře. Datují jej asi k r. 1585.
- 3) Kromě toho vlastnili Trčkové v roce 1634 v ostatních částech Čech, panství Ledeč n. Sáz., Lipnici, Světlou n. Sáz., Žireč, Žleby a statky Bohdaneč, Dobrovítov, Habry, Hamr, Chlum, Chotěboř, Krchleby, Větrný Jeníkov a tzv. Čáslavské vesnice Dlužín, Horky, Chrtice, Kunemil, Lomec, Močovice, Novou Ves a Tupadla.
T. V. Bílek: „Dějiny konfiskací v Čechách“, díl II., Praha 1883, str. 678—688.
- 4) První zmínka o sklárnách v Deštném v OrL. h. je z roku 1497, o železných hamrech v Olešnici v OrL. horách a Novém Hrádku z roku 1537. Tato studie si neklade za cíl být rozbohem trčkovské ekonomiky. Tento problém by měl být tématem samostatné práce.
- 5) Šla tudy odbočka stezky kladsko—polské, kterou zde protínala svi-tavská větev téže stezky od Rychnova n. Kn. a Solnice, navazující na pravěkou stezku trstenickou, která spojovalo Polsko, Moravu a Uhry. Křížovatka těchto obchodních cest se v Dobrušce dělila ve tři další větve. První vedla z Dobrušky přes Val, Ohnišov, Bystré, Olešnici v OrL. h. do Levína v Kladsku, druhá přes Provoz, Bačetín a Bystré do Olešnice v OrL. h., kde navazovala na stezku prvou. Třetí, tzv. stezka bystrická, vycházela z Hradce Králové přes Opočno, Dobrušku, Dobré, Rovné, Šediviny, Deštné v OrL. h. a Kunštát do Bystrice v Kladsku. Při tehdejší neprostupnosti pohraničních hvozdů byly to jedinečné a na výsost strategicky důležité komunikace.
J. K. Hraše: „Zemské stezky, strážnice a brány v Čechách“, Nové Město n. Met. 1885.
- 6) OA Rychnov, fond Archiv města Dobrušky (dále jen AM Dobruška), sign. A/1, A/2, A/5, A/7 — A/12, A/14, A/16.
Obsahy privilegií uvádí Ant. Flesar „Popis historicko — archeologic-ko — statistický okresu opočenského“, Hradec Králové 1895, str. 178—184.
Mutinovo a Sezemovo privilegium uvedeno v českém překladu, str. 175—176. Dále A. Haas „Privilegia nekrálovských měst českých“, Pra-ha 1954.

- 7) OA Rychnov, fond AM Dobruška, sign. A/13, A/17.
- 8) OA Rychnov, fond AM Dobruška, sing. D/27.
- 9) OA Rychnov, fond AM Dobruška, kn. č. 35 (Právní manuál I.), fol. 96 — 98, 101.
- 10) Autoři Jan Dvořák „Z paměti roboty a útrap lidu selského na Opočensku“, Nové Město n. Met. 1898, str. 8, Josef Kočí „Boje venkovského lidu v období Temna. Povstání nevolníků v XVII. a XVIII. století“, Praha 1953, str. 44, Kamil Krofta „Přehled dějin selského stavu v Čechách a na Moravě“, Praha 1919, str. 94, Antonín Rezek „Dějiny prostonárodního hnutí náboženského v Čechách“, díl I., Praha 1887, str. 29 datují mylně toto povstání k roku 1621.
- Lívový „Prameny k dějinám třicetileté války“ díl III. 1618—1625, Praha 1951, str. 15, 260, 270, 297, 301 dokazují, že povstání probíhalo v květnu roku 1622. Totéž Vladimír Ježek „O selské bouři na Náchodsku roku 1622“, Historie a vojenství 1955, č. 4, str. 525 — 527.
- 11) OA Rychnov, fond AM Dobruška, kn. č. 35, fol. 19, 25.
- 12) OA Rychnov, fond AM Dobruška, kn. č. 35, fol. 18:
- „... Poníženeň Vaší Mti oznamujeme, kterak podle našich předešlých několikerých suplikací (v nichž obsažené byly veliké poníženeň prosby a žádosti naše k Vaší Mti přednášené a to: z strany živnosti našich městských předešlých piva vaření, vína šenkování, páleného pálení, kteréž nám z poručení milostivého Vaší Mti zastavené jsou, abyste k nám věrným Vaší Mti dědičným poddaným, milost tu učiniti a ty živnosti naše předešlé městské zase poručiti propustiti ráčili. Za kterouž milost nám od Vaší Mti učiněnou jistě platy každoročně vystavovati bychom se svoliti chtěli). Dnův nedávno minulých 16. Octobr. při obnovení rady u nás v městě Vaší Mti Dobrušce skrze Urozeného a statečného rytíře P. Jindřicha mladšího Kustoše, regenta všech panství Vaších Mti, milostivě povolení Vaší Mti jest nám oznámeno a to takové, pokudž bychom chtěli nad předešlý plat a sice z každého sudu piva po dvou tolarích a z jednoho každého vědra zvyškováného vína 4 pinty do důchodův Vaší Mti odvozovati, tehdy že nám ty živnosti naše městské propustiti chtítí ráčíte. Tedy my mnozí, kteříž jsme se od mladosti našich při téměř městě Vaší Mti Dobrušce zstarali a šedin dočkali, nepočítajíc ještě takových velikých těžkostí, k zalíbení Vaší Mti a k ukrášení a zveřejnění města téhož Vaší Mti Dobrušky (užívajíc ještě těch všech živností městských) domy jsme stavěti začali, již pak pro veliké těžkosti naše jich dokonati nemůžeme. Nyní pak až dosavad podle předešlých mnohých a poníženeň žádostí našich k Vaší Mti našemu nejmilostivějšímu a dědičnému Pánu a Panu se utkáme a Vaší Mti pro Boha věčného (což může prošeno býti), poníženeň a pokorně prosíme a žádáme), poněvaž předešle od lidu vojenského jsme velmi hrubě soužení a nyní velikými cisařskými daněmi stíženi, tak, že již jsouc nanejvyš zchuzeni a živností městských nepožívajíc, jak bychom v tom dáleji ostatí mohli, sobě rady dáti nevíme. Že k nám, lidem chudým a poslušným, všem dědičným poddaným Vaší Mti otcem milosrdným vzhlédnouti, tu milost slavnou (láskou křesťanskou se nakloníc), nám učinili a zase těch živností našich předešlých městských v městě V. Mti Dobrušce, piva vaření, zšenkování, páleného pálení přiti, poručiti a propustiti, prohlédnout k velikým chudobám a těžkostem našim, od nás takový plat, kterejž se Vaší Mti (za tu milost od Vaší Mti nám učiněnou na jistě sumě, totiž 400 kop gr.

českých, sbírajíc z sebe podle své nejvyšší možnosti), každoročně vždycky dávati svolujeme a dvěma termíny, jednou při Svatém Jiří 200 kop gr. čes. a potom při Stém Havle též 200 kop gr. českých bez všeljakého prodávání vypraviti připovídáme, přijíti ráčíte...“
(Dopis dobrušských Janu Rudolfu Trčkoví z 1. 11. 1625).

- 19) OA Rychnov, fond AM Dobruška, kn. č. 35, fol. 93.
- 20) OA Rychnov, fond AM Dobruška, kn. č. 35, fol. 104.
- 21) OA Rychnov, fond AM Dobruška, kn. č. 35, fol. 32.
- 22) OA Rychnov, fond AM Dobruška, kn. č. 35, fol. 54.
- 23) OA Rychnov, fond AM Dobruška, kn. č. 35, fol. 100.
- 24) „Obnovená práva a zřízení zemská království Českého“, Praha 1627, str. XVIII., knihovna OA Rychnov, sign. K 121/1.
- 25) T. V. Bilek: „Reformace katolická neboli obnovení náboženství katolického v království Českém po bitvě bělohorské“, Praha 1892, str. 127.
- 26) OA Rychnov, fond Děkanství úřad Dobruška (dále jen DÚ Dobruška), Pamětní kniha děkanství dobrušského, J. M. Roštlapil, str. 196.
- 27) OA Rychnov, fond DÚ Dobruška, Pamětní kniha, str. 198.
- 28) OA Rychnov, fond AM Dobruška, č. kn. 35, fol. 126.
- 29) Totéž.
- 30) Totéž.
- 31) OA Rychnov, fond AM Dobruška, kn. č. 35, fol. 125, 128, 130, fond DÚ Dobruška, Pamětní kniha, str. 199.
- 32) OA Rychnov, fond DÚ Dobruška, Pamětní kniha str. 199.
- 33) Trčkovské vesnice severně od Dobrušky byly označovány jako „horské“, jižní jako „krajské“.
- 34) OA Rychnov, fond AM Dobruška, kn. č. 35, fol. 128.
- 35) OA Rychnov, fond AM Dobruška, kn. č. 35, fol. 129, dopis ze dne 7. 2. 1628.
- 36) OA Rychnov, fond AM Dobruška, kn. č. 35, fol. 130, dopis ze dne 7. 2. 1628.
- 37) OA Rychnov, fond AM Dobruška, kn. č. 35, fol. 131, fond DÚ Dobruška, Pamětní kniha, str. 202.
- 38) OA Rychnov, fond DÚ Dobruška, Pamětní kniha, str. 202. Roštlapil zde uvádí český překlad části Questenbergovy zprávy. Fond DÚ Dobruška, Matrika vikariátu opočenského a novoměstského, J. K. Rojek, str. 50.
- 39) OA Rychnov, fond AM Dobruška, kn. č. 35, fol. 131.
- 40) Dnes katastr obce Orlické Záhoří.
- 41) „Outřpné vyznání Jana Samka z Houdkovic“, Literární listy 1865, str. 621.
- 42) OA Rychnov, fond DÚ Dobruška, Pamětní kniha str. 206.
- 43) Václav Novák: Dějiny obce Slemena v Podorlickém kraji, Vamberk 1948, str. 137.
- 44) Měšťané v Kostelci n. Orl. obdrželi dne 13. února 1628 následující výzvu:
„Slovutný pane purgmistře, páni v městě Kostelci nad Vorlicí i všec-kna obec, na vědomí vám dáváme tímto naším listem, že nás došla zpráva, že jste připověděli všickni katoličtí býti. Pokudž to učiníte, tu-plovaný šelmy budete, byliste někdy naši dobří tovaryši, ale pokudž to učiníte, tehdy všechno to tovaryšství vám vypovídáme a vás, jakožto tupl zrádce církve svatě a křesťanské vybijeme a vypajtujeme a město vaše v prach položíme. Pakli by vám ti holomci bludařští pokoje ne-

dali, po nejmenším jak zvíme, vás zastaneme a ty, kteří dobrovolně učinili, jejich vejce jim vyřežeme a musí je za pokrm míti. Protož o tom vědouce, hleďte se toho zlého varovati a s námi v té lásce Kristovy do skonání životů vašich setrvati a s námi se srovnávající, Pána Boha prositi, aby nám začaté věci šťastně dokonati pomocníkem býti ráčil. Amen.

Datum na prospěch v neděli po svatě Dorotě 13. februari léta 1628. My čtvrtý stav v majestátu na horách Kunštátských.“

OA Rychnov, fond DÚ Dobruška, Pamětní kniha, str. 204.

37) OA Rychnov, fond DÚ Dobruška, Pamětní kniha, str. 206, fond AM Dobruška, kn. č. 35, fol. 143—146.

38) Václav Novák, cit. dílo, str. 139—140.

39) OA Rychnov, sbírka patentů a nařízení.

40) OA Rychnov, fond AM Dobruška, kn. č. 35, fol. 146;

„Registřík osob z města Dobrušky a ze vsi Křovic, kteří skrze to pozdvižení lidu sedlského z světa sešli a zmordováni.“

Z sousedův:

Tobiáš Jitčinský,
Václav Kožešníkú,
Jiřík Hrnčíř,
Jiřík Mydlář,
Jiřík Jeřábek,
Martin Vlček,
Patr Pleskej,
Jakub Linhartu,
Jan Pyšl,
Jan syn Matouše tesaře,
Jiřík pivovárníku.

Z nádeníkův:

Vašek Starej,
Jakub Kapálek,
Moyr zedník,
Bartoň cívkař,
Jíra Tintěrcin,
Václav Pehlišek,
Manda z chalupy p. úředníku.

Ze vsi Křovic:

Jiřík Hlaváček,
Jan Dejlů
Pavel Dejlů,
Adam chalupník.

Summa osob z města Dobrušky a ze vsi Křovic pobitých činí 22.

Registřík sousedův města Dobrušky, kteří ještě doma nezůstávají:

Jiřík starší Potůček,
Jiřík Borůvka,
Václav Horkej,
Tomáš Potůčku,
Mikoláš Hejníček,
Adam Myšku,
Jan Sádlo,
Michal Hiola.

Z nádeníkův a podruhův:

Václav Cceles,

Bartoň zeť Kocourkový.“

Anotín Králíček, Paměti obce Bohuslavic v okresu Nového Města nad Metují, Jaroměř 1909, na str. 86 uvádí, že povstalci byli poraženi v lese Holinec — dnešní Halín. Na příbuznost názvu: Holinec — Holín — Halín ukazuje i A. Sedláček, Hrady, zámky a tvrze království Českého, díl II., Praha 1883, kde na str. 152 uvádí obsah privilegia Rudolfa ze Štubenberka novoměstským měšťanům z 19. 11. 1592, který „... osvobodil je povinností, aby vydržovali cestu z Holína do Krčína a kázal jim místo toho vydržovati cestu z Holína skrze Spy“. Originál tohoto privilegia, který jest uložen v OA Náchod, fond Archiv Nového Města n. Met., sign. 13 však tuto pasáž neobsahuje. Králíčkův názor nelze tedy prozatím doložit.

1) OA Rychnov, fond AM Dobruška, kn. č. 35, fol. 143—144.

2) OA Rychnov, fond AM Dobruška, kn. č. 35, fol. 138.

OA Hradec Králové, fond Věci Opočenské — selské rebelie č. 1:

„Rozvržení platu pokutního rebelního na summu 50.000 kop míšeňských.

Dáti jmění:	Kop	Dali kop
z Přepych	1516,40	518,—
Bolehoště	1283,20	386,—
Křivíc	583,20	176,—
Štěnkova	700,—	195,—
Krňovic	350,—	98,—
Nepasic	1400,—	198,—
Jeníkovic	933,20	362,—
Ledec	1400,—	433,—
z Městce	2916,40	895,—
Mokrýho }		
Čánky }	2333,—	600,—
Meziříčí	3033,20	895,—
Tošova	583,20	156,—
Královy Lhoty	1283,20	377,—
Rohenic	466,40	132,—
Šestajovic	—	693,—
Rychnovka	—	157,—
z Zvole	—	57,—
Doubravice	—	19,—
Slavětina	—	112,—
Pohoře	1633,20	402,—
Pulic	583,20	180,—
Valu	933,20	270,—
Vohnišova	933,20	397,—
Hrádku	2333,20	507,—
Volešnice	1283,20	402,—
Sněžného	1750,—	757,—
Sedloňova	1516,40	477,—
Plasnice	1283,20	377,—
Kounova	2333,20	673,—

Dátí jměli:	Kop	Dali kop
Kamenice	933,20	255,—
Bačetína	1400,—	460,—
Domašína	1050,—	367,—
Mělčan	466,40	97,—
Semechnice	466,40	129,—
Trnova	583,20	192,—
Houdkovic	1050,—	303,—
Dobruška	11666,40	3256,—
Třebechovice	3500,—	2390,—
Dobrého	1400,—	
Hlinného	1283,—	
Deštného	1166,40	

Summa 58.333 zlatých 20 krejcarů.“

(Rozeepsané částky jsou převedeny na zlaté, pozn. aut.)

- 43] OA Rychnov, fond AM Dobruška, kn. č. 35, fol. 134, dopis z 16. 3. 1628.
- 44] OA Rychnov, fond AM Dobruška, kn. č. 35, fol. 135.
- 45] OA Hradec Králové, fond Věci opočenské — selské rebelie, čís. 3—11.
- 46] OA Rychnov, fond AM Dobruška, č. kn. 35, fol. 143.
- 47] OA Rychnov, fond AM Dobruška, kn. č. 35, fol. 142.
- 48] OA Rychnov, fond AM Dobruška, kn. č. 35, fol. 141, 142.
- 49] OA Rychnov, fond AM Dobruška, kn. č. 35, fol. 160—167.
- 50] OA Rychnov, fond AM Dobruška, kn. č. 35, fol. 151, dopis ze dne 12. 4. 1628.
- 51] OA Rychnov, fond AM Dobruška, kn. č. 35, fol. 148.
- 52] OA Rychnov, fond AM Dobruška, kn. č. 33, fol. 107, kn. č. 8, fol. 348, zápis ze dne 14. 6. 1630, nadepsaný „Rukojemství za Adama Machače ze vsi Bolehoště, který spolu s jinými pomocníky svými proti své milostivé a dědičné vrchnosti rebeloval.“
- 53] OA Rychnov, fond AM Dobruška, kn. č. 35, fol. 251:
 „My N. N. a N. et. cet. přísaháme Pánu Bohu všemohoucímu, matce boží a všem svatým, též J. M. Vysoce Urozenému Pánu, panu Janovi Rudolfovi Trčkoví z Lípy et cet., J. M. Cís. radě a komorníku a soudci zemskému v království Českém, pánu našemu milostivému a dědičnému, dědicům a budoucím J. M. Páně, že se nikdy již více na časy budoucí proti J. M. pánu dědičnému a budoucím J. M. Páně pro žádnou vymyšlenou věc pozdvihovati, rotiti a buď takové, k té podobné i jiné proklaté rebelii, jakož jsme se minulého času při konci masopustu a v začátku postu v létu tomto 1628 dočinili a oučastna učinili, nechceme dopouštěti, nýbrž pravou věrnost, poddanost a poslušnost J. M. P. dědicům a budoucím J. M. Páně s dědici a budoucími našimi po všechny časy zachovávatí a v ničemž naprosto se neprotiviti. Tolikéž že nechceme, pokud jsme živi, na žádného více z nynějších i budoucích regentův J. M. P. a nad námi zřízenými mocí takovou, ani jináč jakýmkoliv vymyšleným způsobem šahati, jako jsme tenkrát nenáležitě a nerozvážlivě bez příčiny mocí šáhli a šáhnouti na Urozeného a statečného rytíře pana Jindřicha Kustoše z Zubřího a Lipky, předešlého hejtmána a regenta všech statkův J. M. P. ukrutně dopustili, ale co nám kdykolivěk, buď on kdo buď, od J. M. P. samého, nebo jménem Jeho Milosti Páně od vystaveného nám regenta, hejtmána a správce etc. a summou skrze koh-

koli nám od J. M. P. poručeno bude, tomu se nikdy neprotiviti, poručení a nařízení J. M. P. etc., jakožto vrchnosti naší milostivé a dědičné, v všelijakých příčinách dle nejvyšších možností našich pro vzkaz Boží a povinnost, kterouž vrchností zavázáni jsme, skutečně plniti, z gruntův J. M. P. etc. žádnéž z nás nikam jinam pod ztracením beze vší milosti a beze všeho právního vyslyšení hrdla, poctivosti, všeho jmění svého se nevystěhovati, nevykrádati a bez vůle a vědomí J. M. P. nehejbatí a neodcházeti. A kdybyse kdokoli a kdykoli (čehož Pán Bůh uchovati rač), mezi námi oč takové poukoušeti, nebo zmínku toliko o nějakém proti J. M. P., vrchnosti naší milostivé, jako i proti správě od J. M. P. nám vystavené pozdvížení jmíti, rebelii nějakou a cokoli k tomu podobného znova začínati a vyzdvihovati nebo z gruntův J. M. P. se vystěhovati a odcházeti chtěl, takového každého, buď on kdokoli, bez ušetření osob, připovídáme a slibujeme jako zjevného nepřitele jíti, vzítí, se zmocniti a vrchnosti naší dodati.

A tuto do skonání životův našich neproměnitelnou věrnost k vrchnosti naší milostivé zachovati.

Čehož nám rač dopomáhati Pán Bůh všemohoucí, Matka Boží a všichni svatí.“

- 54) OA Rychnov, fond AM Dobruška, kn. č. 35, fol. 145, dopis ze dne 3. 4. 1628.
- 55) OA Rychnov, fond AM Dobruška, kn. č. 35, fol. 159, 169, 184 a kn. č. 36, str. V, XXIII, XXX.
- 56) OA Rychnov, fond AM Dobruška, kn. č. 35, fol. 190.
- 57) OA Rychnov, fond AM Dobruška, kn. č. 35, fol. 179.
- 58) OA Rychnov, fond AM Dobruška, kn. č. 36, str. III.
- 59) Josef Svoboda: „Z kraje hradeckého“, Praha 1892, str. 251.

OA Rychnov, fond DŮ Dobruška:

O čtyři roky později jest v rejstříku, nazvaném „Registra z města Dobrušky, založená na lidi katolické, kteří se Letha Páně 1654 při času velikonočním zpovídali a velebnou svátost oltářní na odpuštění svých hříchův přijímali.

Summa summárum všech lidí katolických v městě Dobrušce 501 osoba.“

— T. V. Bílek: „Reformace katolická v Čechách 1650—1781“, Časopis musea království českého 1881, roč. LV, str. 70—72.

— Jan Šmádl z Ritterštejna byl držitelem dvora v Nahořanech. S manželkou Kateřinou vlastnil v Dobrušce dům a v letech 1648—1653 se zde také zdržoval.

OA Rychnov, fond AM Dobruška, kn. č. 37 (Právní manuál II.), str. 130, 189, 279, 284.

Použitá prameny a literatura:

a) Prameny:

Státní archiv Zámorsk, fond Velkostatek Opočno.

Okresní archiv Hradec Králové, fond Selské rebelie, věci opočenské.

Okresní archiv Náchod, fond Archiv Nového Města n. Met.

Okresní archiv Rychnov n. Kn., fond Archiv města Dobrušky,

Městský úřad Kostelec n. Orli., Děkanský úřad Dobruška a Sbirka patentů a nařízení.

b) Literatura a tištěné prameny:

- Beckovský J. F.: „Poselkyně starých příběhů českých“, díl II., sv. 3, Praha 1880.
- Bílek T. V.: „Reformace katolická v Čechách 1650—1781“, Časopis musea království Českého 1881, roč. LV.
- Bílek T. V.: „Dějiny konfiskací v Čechách“, Praha 1883.
- Bílek T. V.: „Reformace katolická neboli obnovení náboženství katolického v království Českém po bitvě bělohorské“, Praha 1892.
- Borovský, Šubert: „Čechy“, díl V., Praha.
- Dvořák Jan: „Z paměti roboty a útrap lidu selského na Opočensku“, Nové Město n. Met. 1898.
- Flesar Antonín: „Popis historicko-archeologicko-statistický okresu opočenského“, Hradec Králové 1895.
- Frajdl, Zikmunda: „Listy z dějin východních Čech“, Havlíčkův Brod 1965.
- Haas A.: „Privilegia nekrálovských měst českých“, Praha 1954.
- Hejcman Josef: „Kronika naší vesnice“, Praha 1935.
- Hraše J. K.: „Zemské stezky, strážnice a brány v Čechách“, Nové Město n. Met. 1885.
- Janeček Oldřich: „Povstání nevolníků v českých zemích roku 1775“, Praha 1954.
- Ježek Vladimír: „O selské bouři na Náchodsku roku 1662“, Historie a vojensství 1955, č. 4, str. 525—527.
- Kavka František: „Bílá hora a české dějiny“, Praha 1962.
- Kavka František: „Přehled dějin Československa v epoše kapitalismu III.“, Praha 1956.
- Kočí Josef: „Boje venkovského lidu v období Temna. Povstání nevolníků v XVII. a XVIII. století“, Praha 1953.
- Kouřil, Svoboda, „Dějiny Rychnova nad Kněžnou“, Rychnov n. Kn. 1924.
- Králíček Antonín: „Paměti obce Bohuslavic v okrese Nového Města nad Metují“, Jaroměř 1909.
- Krofta Kamil: „Přehled dějin selského stavu v Čechách a na Moravě“, Praha 1919.
- Kutnar František: „Přehled dějin Československa v epoše feudalismu IV“, Praha 1957.
- Literární listy, Praha 1865.
- Líva Václav: „Prameny k dějinám třicetileté války“, díl III. Praha 1951, díl IV. Praha 1953.
- Matouš Václav: „Ze selských rebelií u nás“, Jiskra Rychnovska 1964.
- Michl Karel: „Selské bouře na Hradecku 1628 a 1775“, Hradec Králové 1951.
- Novák Václav: „Dějiny obce Slemena v podorlickém kraji“, Vamberk 1948.
- „Obnovená práva a zřízení zemská království Českého“, Praha 1627.
- „Od kladského pomezí“, roč. XIV., 1936.
- Podlaha Antonín: „Dopisy reformační komise v Čechách z let 1627 až 1629“, Praha 1908.
- Rezek Antonín: „Dějiny prstonárodního hnutí náboženského v Čechách“, díl I., Praha 1887.
- Rojek J. K.: „Matrika vikariátu opočenského a novoměstského“, rukopis 1863, Okresní archiv v Rychnově n. Kn.
- Roštlapil Josef: „Pamětní kniha děkanství dobrušského“, rukopis 1846—1878, Okresní archiv v Rychnově n. Kn.

- Roštlapil Josef: „Paměti města Dobrušky a panství opočenského“, Hradec Králové 1887.
- Sedláček August: „Rychnov nad Kněžnou“, Praha 1871.
- Sedláček August: „Hrady, zámky a tvrze království Českého“, díl II., Praha 1883.
- Svátek Josef: „Vzbouření lidu selského v Čechách roku 1680“, Osvěta 1887, roč. XVII., díl I.
- Svoboda Josef: „Z kraje Hradeckého“, Praha 1892.
- Všetečka Josef: „Robota a selské vzpoury na Hradecku“, Kraj Královéhradecký 1925.
- Zap V. V.: „Česko-moravská kronika“, díl V., Praha 1881.